

5. Delovni list

STABILNE ALTERACIJE

Kromatične spremembe (poltonska zvišanja in znižanja) lestvičnih tonov – alterirani toni ali skrajšano **alteracije** – nastopajo v treh kontekstih: kot **kromatični neakordični toni** (prehajalni, menjalni itn.), kot (že obdelani) labilno alterirani toni oz. **labilne alteracije** ter kot stabilno alterirani toni oz. **stabilne alteracije**. Pri prvih – kromatičnih NAT (kar lahko razberemo že iz poimenovanja) gre predvsem za njihovo melodično vlogo, harmonska je drugotna. Labilno in stabilno alterirani toni pa vedno igrajo tudi harmonsko vlogo in tudi v tem smislu pomembno zaznamujejo akorde, v katerih nastopajo.

Ime *labilne alteracije* izvira iz dejstva, da le-te nastopajo v akordih dvojnih funkcij (=akordih stranskih vej), ki ne izkazujejo težnje po razvezu v izhodiščni T akord, pač pa v »svojo lastno« - *stransko toniko*. Z nastopom labilno alteriranih akordov je torej izhodiščna T oslABLJENA, omajana – *labilna* –, namesto nje začasno vlogo težišča prevzame nek drug akord (stranska T, VI ali v eliptični verigi naslednja D oz. VII). S tem labilno alterirani akordi tudi spremenijo funkcijo: npr. četverozvok na 1. lestvični stopnji - T z znižano septimo ne more več igrati tonične vloge, saj je po zgradbi dominantni četverozvok. Njegova funkcija torej ni T, pač pa D/S . Labilne alteracije so, kot že povedano, vsi alterirani toni, ki jih srečamo v akordih dvojnih funkcij.

V nasprotju z labilno alteriranimi akordi stabilno alterirani akordi ne vplivajo na gravitacijski center tonalitete - občutek T, s tem pa se tudi ne spremeni funkcija akorda, v katerem se pojavijo (kot zamenjava lestvičnega tona). **Stabilne alteracije so kromatične spremembe labilnih lestvičnih tonov, ki se poltonsko razvezujejo v stabilne lestvične tone:**

1. primer: stabilne alteracije v duru in v molu

The image shows two musical staves. The top staff is in the key of D major (one sharp). It shows the notes D, E, F#, G, A, B, C#. Below the staff, three groups of notes are highlighted with arches and labeled: 'T' (D), 'III' (F#), and 'D' (C#). The bottom staff is in the key of D minor (two flats). It shows the notes D, E, F, G, A, Bb, C. Below the staff, three groups of notes are highlighted with arches and labeled: 'T' (D), 'III' (F), and 'D' (C).

Stabilno alterirani toni so v duru torej $\downarrow 2$, $\uparrow 2$, $\uparrow 4$ in $\downarrow 6$ v duru ter $\downarrow 2$, $\downarrow 4$ in $\uparrow 4$ v molu. Načelno se lahko pojavijo svobodno in v določenem akordu zamenjajo lestvični ton. Vendarle so v praksi daleč najpogosteje nastopali v nekaterih značilnih akordih, ki jim je teorija podelila tudi posebna imena (napolitanski, italijanski...).

Akordi je alteriran, če vsebuje vsaj en alteriran ton. Nekateri stabilno alterirani akordi so po zgradbi oz. kvaliteti takšni kot doslej znani diatonični akordi – kot npr. napolitanski sekstakord, ki je po kvaliteti durov sekstakord. V tem primeru gre torej za stabilno alterirane akorde **diatoničnega tipa**. Poleg omenjenih pa lahko s pomočjo stabilnih alteracij zgradimo tudi akorde, ki jih iz diatonike ne poznamo oziroma jih zgolj iz diatoničnih – lestvičnih tonov ne bi mogli. Ti akordi (najpogosteje, vendar ne vedno, vsebujejo sozvočje zmanjšane terce oz.

njenega obrata zvečane sekste) so **kromatičnega tipa**. Nekateri so zvočno enaki diatoničnim (npr. nemški ali francosko nemški, ki zvenita enako kot D7), večina pa tudi po zvoku predstavlja nove, iz diatonike neznane tvorbe.

2. primer: pogostejši stabilno alterirani akordi v C duru in v c molu:

- diatoničnega tipa:

N ⁶	F	L	l	#F
napolitanski sekstakord	frigijski akord	lidijski akord (možen samo v duru)	lidijski akord	zmanjšani četverozvok (možen samo v duru)

- kromatičnega tipa

It.	Nem.	Fr.	Skr.	Fr.-nem.
zvečani sekstakord	zvečani kvintsekstakord	zvečani terckvartakord	dvakrat zvečani kvintsekstakord	dvakrat zvečani terckvartakord
oz.	oz.	oz.	oz.	oz.
italijanski akord	nemški akord	francoski akord	Skrjabinov akord	francosko nemški akord

Vsak alterirani ton je tudi vodilni ton, razvezuje pa se v smeri svoje alteracije. Alterirani toni tako v akord prinesejo veliko napetost, kot vodilnih tonov jih seveda praviloma ne podvajamo (izjema je »napolitanska seksta« oz. prima frigijskega akorda). Omenjena napetost je tudi dejavnik, ki lahko zabriše določene slabosti ob doseganju in razvezovanju. Tako je možno doseganje vseh stabilno alteriranih četverozvokov (včasih, redkeje tudi trozvokov) s prečjem. Ob razvezu nemškega akorda lahko pride do očitnih – Mozartovih (in Scarlattijevih) kvint, pri razvezu vseh stabilno alteriranih akordov pa lahko pride do zakritih paralel, če so le-te še dodatno zabrisane z zadržkom v enem od glasov. V trozvoku se lahko pojavita največ dva alterirana tona, v četverozvoku pa so lahko alterirani celo vsi štirje. Če pride v istem akordu v dveh različnih glasovih do hkratnega zvišanja in znižanja iste lestvične stopnje, gre za **disalteracijo**.

Stabilno alterirani akordi lahko nastopajo samostojno ali kot NAT (v smislu prehajalnih, menjalnih itn. akordov).

Stabilno alterirani akordi lahko nastopijo tudi v smislu akordov dvojnih funkcij, včasih je njihovo tovrstno pojavljanje v praksi najpogostejše. Tako lahko vsi akordi, ki jih oklepa zvečana seksta (vsi akordi kromatičnega tipa) nastopijo na dominantni veji. Zanimiv in ne tako redek je tudi primer, ko pred napolitanskim (frigijskim) akordom stoji njegova dominantna, s čimer N⁶ oziroma F predstavlja »stransko toniko«.